

Володимир СКВОРЕЦЬ,
доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету, експерт
Українського інституту стратегій глобального розвитку і адаптації

ВНУТРІШНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню внутрішніх об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовили формування та загострення конфліктної ситуації на Сході України. Серед об'єктивних чинників цього конфлікту виділено певні процеси, які суттєво послаблювали єдність і цілісність соціального організму України. Серед суб'єктивних чинників формування конфлікту в Донбасі виділено роль інтересів еліти регіону, яка скористалася соціокультурними відмінностями населення Донбасу як важелем впливу на державну владу.

Ключові слова: *соціальний організм країни; територіально-політична асиметрія суспільних зв'язків; національні інтереси; цивілізаційний фактор розвитку регіону; олігархічний режим; суб'єкт міжнародної політики; об'єкт міжнародної політики; соціальна база держави; сепаратистські настрої; цивілізаційний конфлікт.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. Пошук шляхів виходу з конфлікту на Сході України потребує глибокого осмислення умов його виникнення, адже цей конфлікт має значно глибші корені, ніж безпосередній вплив Росії на жителів цього українського регіону. В Україні протягом всього періоду незалежності не надавалося достатньої уваги зміцненню тих зв'язків, які єднають соціальні суб'єкти та регіони в єдиний соціальний організм країни. Аналізуючи умови конфліктної ситуації, що останнім часом склалася в Україні, дослідники визнають, що половина успіху в лікуванні хвороби полягає у встановленні правильного діагнозу. Найлегше списати величезні людські жертви, руйнування промислового потенціалу, втрату (будемо сподіватися, тимчасову) територіальної цілісності лише на підступи зовнішнього ворога. Складніше розплющеними очима дивитися на непросту історію України й шукати як об'єктивні корені й суб'єктивні причини яскраво вираженої асиметрії в регіональних інтересах і суспільних настроях, які зробили територію полем бою, а громадян – заручниками корумпованості у бізнесовій та політичній верхівці, популізму, політичних амбіцій [5, с. 4].

Погоджуючись із таким підходом до аналізу умов конфліктної ситуації в Україні, необхідно визнати, що у вітчизняному науковому дискурсі не

приділялося належної уваги дослідженню на системному рівні тих загроз, перед якими опинився український народ, зокрема передумов формування внутрішньоцивілізаційного конфлікту. Водночас в Україні було проведено низку наукових досліджень, які засвідчили наявність процесів і тенденцій, що загрожують єдності та цілісності соціального організму України.

Аналізуючи стратегії розвитку суспільства, М. Павловський довів, що, на відміну від тих країн, які динамічно розвиваються в сучасному світі, обравши еволюційну модель розвитку економіки, українському суспільству в 1991 – 2000 рр. була нав'язана інволюційна (деградаційна) модель суспільних змін, що перевела Україну з числа країн другого світу до країн «третього світу» [7]. Автори колективної монографії «Глобалізація й безпека розвитку» доводять, що з настанням «ери глобалізації» країнам доведеться «грати за новими законами і правилами», а для запобігання загрозам і небезпекам Україна повинна прийняти «нову стратегію безпечного розвитку на основі економічного і соціального консенсусу, що виражає корінні інтереси громадян і об'єднує їх» [1]. Ю.Збітнєв і М. Сенченко на основі величезного статистичного матеріалу (близько 300 таблиць, графіків, схем) відобразили зміни в житті українського суспільства як справжню катастрофу для його населення [2]. Українські фахівці з проблем цивілізаційного розвитку людства С. Кримський і Ю. Павленко дослідили цивілізаційну ідентичність України і визначили умови успішної модернізації українського суспільства в глобалізованому світі [4]. У колективній праці «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь» дослідники оцінили тенденції змін у суспільстві та дійшли висновку: «населення України не сприймає взятий українськими політико-економічними елітами курс на побудову неоліберального («дикого») капіталізму, який означає розгортання соціальної катастрофи. ... Тому наполегливість «політикуму» в просуванні неолібералізму на теренах України породжує значну соціально-політичну напругу та може поставити під загрозу існування України навіть як формально суверенної держави, оскільки поляризація і зростання нерівності, які породжуються неолібералізмом, руйнує соціальну згуртованість, що є особливо небезпечним на тлі невирішених етнополітичних та мовних проблем» [9, с. 661-662]. На основі вивчення стану сучасного українського соціуму М. Сенченко зробив ще більш жорсткий висновок про те, що стратегічною перспективою здійснюваних реформ є формування «суспільства винищення» в Україні [8]. На жаль, політичний клас України проігнорував застереження науковців про ті загрози, що насувалися на наше суспільство, і врешті-решт проявилися як внутрішні, так і зовнішні фактори формування цивілізаційного конфлікту.

Мета статті – аналіз внутрішніх передумов виникнення цивілізаційного конфлікту в Україні.

Виклад основного матеріалу. *Найважливіша внутрішня передумова формування цивілізаційного конфлікту полягає в історико-культурній спадщині українського суспільства. У процесі історичного розвитку земель*

України відмінності між культурою населення різних її регіонів набували цивілізаційного характеру. За оцінкою В. Литвина, саме історико-культурні умови формування українського народу зумовили світоглядні відмінності населення її регіонів. «За умов тривалої бездержавності й територіального розчленування український етнос не мав реальних шансів на створення сконсолідованої політичної нації і був приречений на територіально-політичну асиметрію суспільних зв'язків. Формуючись на цивілізаційному порубіжжі, в орбіті впливу східнохристиянської, римо-католицької та мусульманської світоглядних систем, зазнаючи постійного адміністративного тиску й морального приниження, він був розмежований не лише директивами, що виходили з чужих столиць, але й власними світоглядними настановами та політичними орієнтаціями» [5, с. 4].

Відомі серед сучасних фахівців дослідники проблем цивілізаційного розвитку С. Кримський і Ю. Павленко, аналізуючи соціокультурну природу України та її регіональну своєрідність, обґрунтували вплив міжцивілізаційної взаємодії на формування культури в регіонах України. Вони пишуть: «На теренах Західної України Західнохристиянсько-Новоєвропейська цивілізація безпосередньо наклалася на Східнохристиянський світ, що призвело (за істотної ролі єврейства) до формування своєрідного соціокультурного середовища проміжного, перехідного типу. До нього органічно входила абсолютна більшість пересічної людності Галичини та Закарпаття, до певної міри й Буковини. У межах же Російської імперії до західної культури були причетні лише представники освічених верств, при тому що тут вона була репрезентована в основному у книжковій формі. У Росії інтелігенція знала європейську літературу, філософію і науку не гірше, ніж освічений прошарок будь-якої західної країни, але ні вона, ні, тим більше, широкі верстви населення не мали досвіду практичної західної життєдіяльності, тоді як на західноукраїнських землях все було майже навпаки. Таким чином, ми бачимо, що загальновідомими відмінностями у ментальності, ціннісних орієнтаціях та поведінці мешканців Західної України та решти областей України стоїть цивілізаційний фактор. Але зводити все до нього було б зайвим спрощенням проблеми. Необхідно приділяти увагу й іншим обставинам, зокрема соціально-історичному, культурно-етнографічному та конфесійному факторам» [4, с. 238-239].

Друга передумова формування цивілізаційного конфлікту в Україні визначається впливом глобалізації на міжнародно-правовий статус України. Внутрішні та зовнішні умови розвитку українського суспільства в останню чверть століття склалися так, що держава Україна здобула лише формальну незалежність, а реальної самодостатності здобути так і не змогла. По-перше, провідні країни світу, на підтримку яких так сподівалися правлячі кола України, ніколи не були та й не могли бути зацікавленими в тому, щоб Україна перетворилася на самодостатню, модернізовану, багату, процвітаючу і сильну державу. По-друге, протягом усього періоду незалежності, майже всі представники правлячого класу України, за дуже рідкісними винятками, були

зайняті виключно проблемами особистого збагачення, а не проблемами життя й модернізації українського суспільства. Саме ці два основні чинники, внутрішній і зовнішній, зумовили абсолютну неможливість вибору такого шляху розвитку суспільства, який би відповідав потребам та національним інтересам українського народу. Якщо на зорі незалежності Україна залежала від поставок енергоносіїв з Росії, то протягом наступних двох десятиліть вона не лише не позбавилася від цієї залежності, але й потрапила у боргову залежність від МВФ та інших міжнародних фінансових інституцій.

Це означає, що Україна не змогла утвердити свій статус самостійного суб'єкта міжнародної політики і виступає об'єктом міжнародної політики, яким маніпулюють лідери інших великих держав. Дослідники визнають гостроту проблеми відновлення ролі держави в умовах східноукраїнської кризи. Необхідно робити все, щоб із безпрецедентних випробувань Україна вийшла не лише єдиною, а й сильною та конкурентоспроможною на світовій арені. Лише від усвідомлення необхідності скоординованих зусиль державної влади і українського суспільства залежить, «чи зуміє країна повернути собі роль авторитетного суб'єкта політики, чи лишатиметься лише об'єктом, плацдармом для реалізації чужих інтересів і сторонніх впливів» [5, с. 5].

Внутрішня політика правлячих кіл України не була самостійною і не орієнтувалася на національні інтереси українського народу, вона генерувала ті процеси, що не сприяють єдності соціального організму України, а навпаки, руйнують його як цілісність. С. Кримський і Ю. Павленко оцінили зовнішній вплив на життя України. Вони зазначають, що обраний нею, «за вказівкою МВФ та інших «міжнародних» (фактично – західних) організацій, курс призвів до її системної деградації, яка охопила всі сфери життя від промислового і сільськогосподарського виробництва до охорони здоров'я, освіти, науки і культури, від галузей, що забезпечують життя суспільства, до сфер його біологічного і соціокультурного відтворення»[4, с. 255].

М. Сенченко справедливо вбачає в залежності України від глобальних центрів найбільшу загрозу самому існуванню українського народу. «Трагедія України розгортається на наших очах. Народ вимирає. У 1991 р. населення України складало 52,2 мільйона. За даними на 1 січня 2012 року, в Україні проживало 45,63 млн осіб, а на 1 вересня 2012 року – 45,56 млн. Таким чином, за 21 рік «демократичних реформ» населення країни зменшилося на 6,64 мільйона; це складає 12,7 процента всього населення України. Зайнятість у галузях економіки скоротилася у порівнянні з 1990 роком з 24,7 млн до 14,9 млн працівників. Отже, десять мільйонів працездатних українців втратили постійне місце роботи і заробітку, можливість отримання соціальних виплат у разі захворювання. Як бачимо з наведених даних, все відбувається так, ніби хтось планує спеціально такий економічний стан країни, який веде до депопуляції українського народу. Ідеологи глобалізації цілком визначено планують, що Україна буде вмонтована не в ядро глобальної економічної системи, а в її периферію. Для нашої країни це

означає ліквідацію її як країни і як культури. Скоріш за все, це означає і фізичну загибель більшості населення, перш за все українців» [8, с. 22-23].

Третя передумова формування цивілізаційного конфлікту в нашому суспільстві полягає в тому, що протягом першого десятиліття незалежності держава Україна припинила бути виразником національних і загальносуспільних інтересів. По-перше, в Україні утвердився олігархічний режим, а українські олігархи інтегрувалися до складу світової олігархії, були підпорядковані інтересам транснаціональних компаній, тому свою діяльність здійснюють відповідно до вимог світової корпоратократії. По-друге, відрив олігархічних кланів і їхньої обслуги від інтересів українського народу постав умовою безперешкодного руйнування економічного, оборонного, наукового, промислового, аграрного, освітнього, культурного та духовного потенціалу нашого суспільства. По-третє, наслідком олігархізації стало перетворення України на сировинний додаток провідних країн світу, екологічний смітник, ринок збуту не дуже якісних товарів, а також набуття ролі постачальника дешевої робочої сили, зокрема шляхом «відтоку мізків». По-четверте, правлячі кола України впродовж двох десятиліть не спромоглися виробити Стратегію національного розвитку, яка б спиралася на природні та культурні ресурси українського суспільства, об'єднувала всі його спільноти та всіх громадян у здійсненні Проекту модернізації України та забезпеченні її поступального розвитку. По-п'яте, у здійсненні державного управління відбувся перехід від домінування методів наукового проектування до маніпуляції свідомістю.

Влада України втратила здатність реалізовувати загальнонаціональні проекти. У радянський період державна влада вважала за обов'язок наочно довести поступальний розвиток економіки і суспільства, а тому реалізовувала важливі народногосподарські проекти в Україні. Лише в Запорізькій області в 60-80-х роках ХХ ст. були реалізовані такі потужні проекти як будівництво Запорізького залізничного комбінату та міста Дніпрорудного на 25 тисяч мешканців, будівництво Запорізької АЕС і ТЕС та м. Енергодара на 50 тисяч жителів. У сучасній Україні державна влада втратила здатність до реалізації подібних проектів, які піднімають рівень життя суспільства на новий рівень. Правлячі кола України здатні реалізовувати лише проекти, подібні до «Євро – 2012», які дозволяють певним групам наближених до влади осіб казково збагачуватися, але не вирішують народногосподарських проблем і не забезпечують умов для модернізації всієї країни.

Зміна пріоритету в діяльності державної влади із загальносуспільного на приватний кардинально змінила характер державної влади, яка втратила здатність об'єднувати громадян, соціальні групи та спільноти в цілісний організм країни. Державна влада, яка перетворилася на знаряддя безмежного збагачення певних груп та безбожного пригнічення основної маси населення, сама постала як джерело нескінчених соціальних конфліктів. Така державна влада в очах громадян почала швидко знецінюватися. Розкол між правлячими колами й народними масами почав набувати загрозливого характеру.

Серед політичних ризиків у сучасній Україні, М. Михальченко назвав проблему відриву влади від народу. Він зазначає, що «наша політична теорія орієнтує на вивчення й формування влади й майже не переймається проблемами формування процедур і механізмів для управління такими складними соціальними організаціями, як народ, нація, суспільство, культурна спільнота тощо. Та й проблема суверенітету України розглядається у вузькому значенні – як проблема створення політичних і економічних апаратів і боротьби за владу, а не як проблема представництва народу в колективних діях, спрямованих на створення, регулювання влади, зміцнення держави. А це породжує головний політичний ризик в сучасній Україні: відокремлення влади від народу, визрівання конфлікту між ними, а в результаті – послаблення держави в цілому, загроза розвалу її соціального організму» [6, с. 4].

Четверта передумова цивілізаційного конфлікту в Україні пов'язана з наслідками для суспільства неоліберальних ринкових реформ за моделлю Вашингтонського консенсусу (розробленої економістами Чиказької школи М. Фрідманом і Ф. Хайєком). У дослідженні вітчизняних економістів наведено об'єктивну оцінку неоліберальних реформ, розкрито антисоціальну їх сутність щодо інтересів українського народу. Сутність цього проекту виявлено так: «неоліберальна стратегія соціально-економічної трансформації українського суспільства не була самостійним витвором владного співтовариства України, це були дії за вказівками прокапіталістичних сил, але воно погодилося на цей шлях «входження до світового співтовариства цивілізованих країн», оскільки він відкривав йому можливість надзвичайно швидкого збагачення навіть ціною добре прогнозованої та скерованої соціальної катастрофи. Проголошення безальтернативності обраного курсу доповнювалося ідеологічним маскуванням його сутності та дійсних цілей. Проголошувалося, що розбудова «вільної ринкової економіки» – це шлях до економічного зростання, а через нього й до вирішення більшості соціальних проблем, шлях до соціально орієнтованої економіки. Тобто проголошувалося досягнення такого результату, до якого неоліберальні реформи принципово не могли привести» [9, с. 656].

Унаслідок ринкових реформ в Україні різко скоротилося промислове виробництво. У 1999 р. воно складало лише 48 % від рівня 1990 р. Протягом двадцяти років незалежності Україна так і не змогла досягти свого рівня економічного розвитку 1990 р. У 2010 р. цей показник знову впав до рівня 63% до рівня 1990 р. За економічними показниками Україна опустилася на найнижчі серед пострадянських країн місця [11, с. 24].

Неоліберальні реформи з одного боку, породили олігархічний режим в Україні, а з іншого, перетворили український народ на «вимираючу націю» (що зафіксовано у Звіті з демографічного розвитку ООН у 2001 р.). На рубежі тисячоліть унаслідок неоліберальних реформ більшість громадян України перемістилася до категорії бідних (за оцінками економістів, у 2001 р. частка

бідних в структурі населення України перевищувала 80 %). Це означає, що державна влада України залишилася без широкої бази соціальної підтримки.

П'ята передумова формування цивілізаційного конфлікту в Україні полягає в зміні в ній соціально-економічного і суспільно-політичного устрою. На думку соціолога М.Шульги, перші двадцять років незалежності України можна позначити як період кардинальних суспільних перетворень, що призвели до зміни соціально-економічного та політичного ладу. В сфері економіки в ці роки відбувалися глибокі трансформації, йшло руйнування комунальної та державної форми власності, становлення на їхніх руїнах приватної, в першу чергу великої, власності. На 2011 рік було приватизовано близько 90 % комунальної та державної власності. Її розподіл здійснювався за допомогою механізму ваучеризації, що був ширмою для оббирання основної маси громадян. Народне господарство виснажувалося. У нього не вкладалися не лише гроші на інновації, а проїдалися навіть амортизаційні кошти. Основні фонди промисловості, комунального господарства протягом цих років зносилися на 75-90 % [11, с. 3].

Далі дослідник вказує на витоки тієї загрози Україні, яку категорично не хотіли помічати її правлячі кола: *«Суспільство припинило функціонувати як ціле, розбилося на окремі сегменти (курсив – С.В.). Приватний інтерес став превалювати над суспільним»* [там само]. Власники багатьох приватизованих підприємств перекачували отримувані доходи в закордонні банки, в офшорні зони. Протягом двадцяти років між громадянами держави позначилися різкі відмінності за політичними, ідеологічними, світоглядними, ціннісними, регіональними, мовними, культурними, етнічними, релігійними та іншими подібними ознаками, які в ряді випадків переросли в стадію протистояння. Не маючи реальної продуктивної об'єднавчої ідеї, суспільство знаходиться в стані невизначеності, що веде до поступової організаційної, інтелектуальної й моральної деградації. На це накладаються процеси соціальної маргіналізації та аномії, що ще більше підсилює явище суспільної ентропії [там само, с. 4-5].

Поряд із наведеними вище об'єктивними чинниками, які тією чи іншою мірою наклали негативний відбиток на функціонування єдиного соціального організму країни й створили підґрунтя цивілізаційного конфлікту в Україні, необхідно зазначити і деякі суб'єктивні чинники цього конфлікту.

Перший суб'єктивний чинник полягає в тому, що всі Президенти України завжди були виразниками групових, а не загальнонаціональних інтересів. На думку Голови Служби безпеки України В. Наливайченка, бойовим діям у Донбасі передувала зрада на вищому рівні країни. Конфлікт в Україні є наслідком тотальної державної зради, відвертого нехтування питаннями безпеки та оборони попередніми керівниками держави [3]. Ця оцінка відображає ставлення керівництва незалежної України до проблем національної безпеки та оборони країни, але треба уточнити, що це стосується не лише режиму В. Януковича, але й усіх його попередників, починаючи з Л. Кравчука. Нагадаємо, що Л. Кравчук на посаді Президента

пробув лише 2,5 замість 5 років, а причиною втрати ним посади стала соціально-економічна криза, яка зумовила виступ шахтарів Донбасу та робітників промисловості Півдня України проти «антинародної політики» і привела до дострокових виборів парламенту й Президента. Л. Кучма ввійшов в історію в ролі «батька» вітчизняної олігархії, реформи якого обернулися соціальною і гуманітарною катастрофою для суспільства. М. Михальченко зазначає, що В.Ющенко прийшов до влади під гаслами боротьби з корупцією і олігархією, захисту інтересів «малого українця», але змінити нічого не зміг і втратив довіру «малого українця», який не отримав нічого від «помаранчевих подій». Режим В. Януковича виявив себе як зріла форма олігархії, в якій певні групи збагачувалися за рахунок національного багатства.

Другий суб'єктивний чинник цивілізаційного конфлікту в Україні полягає в тому, що в Донбасі сформувалася регіональна еліта, яка прагнула контролю над іншими регіонами країни, але внаслідок Євромайдану опинилися перед загрозою втрати впливу навіть у Донбасі. Дослідники О. Фісун і О. Крисенко охарактеризували специфіку еліт регіонів сходу та півдня України. Східні регіони України протягом останніх десятиліть мали систему паралельного управління, так званий «олігархат». Період 2010-2013 рр. ознаменувався спробою східноукраїнських олігархічних еліт поширити модель контролю, що функціонувала переважно у східних та південних областях України, на територію усїєї країни. За допомогою політично вмотивованих призначень (здебільшого з лав вихідців з Донбасу: Донецька та Луганська області) на керівні посади в регіональні апарати МВС, СБУ, прокуратури, податкової інспекції, митниці та органів юстиції відбувалося підпорядкування регіональних бізнес-політичних еліт та кооптації їх у політичну машину Партії Регіонів. Успіхи цієї тактики в різних регіонах були різними. У західних регіонах така тактика не лише не призвела до відчутного успіху, але навпаки стала однією із головних причин Євромайдану та його масової підтримки серед жителів західних регіонів країни. У Криму дана тактика призвела до фактичного захоплення даної української автономії олігархічним угрупованням так званих «македонців» (макеєвські та донецькі) та відсторонення місцевої еліти від виконавчих інститутів влади в регіоні [10].

Третій суб'єктивний чинник цивілізаційного конфлікту в Україні означений появою озброєних сепаратистів, які мають підтримку з боку певної частини населення Донбасу. Є. Головаха пояснює загострення конфліктної ситуації в Донбасі так: трапився Євромайдан, який жителі Донбасу не зрозуміли. «Логіка Донбасу така: ми нормально жили, нікого не чіпали, працювали, все було стабільно. Прийшли якісь люди, накидали коктейлів Молотова, скинули законну владу (та ще й нашого донецького висуванця)» [12]. Позиція регіональної еліти була дещо іншою. «На Донбасі місцеві еліти хотіли скористатися заворушеннями, щоб поторгуватися з новою центральною владою. А коли ситуація зайшла занадто далеко, місцеві олігархи просто втекли до Києва» [12]. Таким чином, стихія сепаратистських

настроїв у Донбасі під впливом російської пропаганди вийшла з-під контролю регіональної еліти й вивела на поверхню озброєних сепаратистів.

Для сепаратистських виступів у Донбасі були й об'єктивні підстави, ігнорувати які не повинна ніяка влада. Є.Головаха виділяє такі основні чинники конфлікту в Донбасі. «По-перше, тут завжди була надто висока частка людей, що ностальгують за «совком». Вони є в усіх регіонах, але на Донбасі їх десь 85 відсотків. У сусідній Дніпропетровській області – 60 відсотків, а десь на Заході, в Галичині – одиниці. Донбас – це осередок цієї ностальгії та пов'язаних з нею проросійських настроїв. Цей регіон унікальний для України тим, що найбільш ментально, психологічно, культурно, індустріально, територіально пов'язаний із Росією. До речі, частка етнічних росіян там теж була найбільшою. Крім того, Донбас був осередком криміналітету, який, власне, й створив кістяк організацій терористів-сепаратистів. (Там у 1990-ті роки взагалі були дивовижні бандугруповання, які ділили владу, власність і все інше. Але тоді їх якось «перекували» місцеві олігархи). За показником соціального здоров'я (соціально загрозливі хвороби, суїциди, злочинність, алкоголізм, словом усі види девіації) найскладнішими регіонами України теж були Донецька і Луганська області. При цьому, до речі, рівень освіченості населення в Донеччині був вищий, ніж у деяких інших регіонах, скажімо, на заході» [12].

Висновки

Серед внутрішніх передумов конфлікту на Сході України важливу роль відігравали ті об'єктивні чинники, які послабили єдність соціального організму України: 1) історико-культурна спадщина, що ґрунтується на цивілізаційній специфіці регіонів; 2) вплив глобалізації на міжнародно-правовий статус України, що характеризувався певною втратою суб'єктності й набуттям статусу об'єкта, яким маніпулюють провідні держави світу; 3) в період незалежності держава Україна перестала бути виразником національних і загальносуспільних інтересів; 4) унаслідок неоліберальних реформ в Україні виник олігархічний режим, а український народ перетворився на «вимираючу націю»; 5) зміна соціально-економічного і суспільно-політичного устрою України змінила суспільство, яке перестало функціонувати як ціле, розбилося на сегменти, відносини між якими позначені конкурентною боротьбою та протиріччями.

Серед суб'єктивних чинників формування внутрішньоцивілізаційного конфлікту в Україні необхідно виділити наступні: 1) всі Президенти України завжди були виразниками групових, а не загальнонаціональних інтересів; 2) в Донбасі сформувалася регіональна еліта, яка прагнула контролю над іншими регіонами країни, але внаслідок Євромайдану опинилися перед загрозою втрати впливу навіть у Донбасі; 3) стихія сепаратистських настроїв у Донбасі породила озброєних сепаратистів, які мають підтримку з боку певної частини населення регіону.

Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі зовнішнього фактора конфлікту, а також виявленні сутності та змісту цивілізаційного конфлікту на Сході України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; [кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус]. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Збітнєв Ю. І. Біла книга України або Вашингтонський консенсус в дії. Наслідки економічних реформ 1991-2001 років / Ю. І. Збітнєв, М. І. Сенченко. – К. : Вид. дім «Княгиня Ольга», 2003. – 250 с.
3. Конфлікту на Востоке предшествовала тотальная государственная измена – Наливайченко [Електронний ресурс] // Сегодня.UA, 26 ноября 2014. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/konfliktu-na-vostoke-predshestvovala-totalnaya-gosudarstvennaya-izmena-nalivaychenko-572494.html>.
4. Кримський С. Б. Цивілізаційний розвиток людства / С. Б. Кримський, Ю. В. Павленко. – К. : Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с.
5. Литвин В. Територіальна організація українського соціуму і проблема кордонів / В. Литвин // Голос України. – 4 грудня 2014 р. – № 234 (5984). – С. 4-5.
6. Михальченко М. Політичні ризики в сучасній Україні: виклики й відповіді / М. Михальченко // Політичний менеджмент. – 2007. – № 3. – С. 3-17.
7. Павловський М. А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) / М. А. Павловський. – К. : Техніка, 2001. – 312 с.
8. Сенченко Н. И. Общество истребления – стратегическая перспектива «демократических реформ» / Н. И. Сенченко. – К. : ФОП Стебляк, 2013. – 320 с.
9. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
10. Фісун О. Причини дестабілізації в південних та східних регіонах України [Електронний ресурс] / О. Фісун, О. Крисенко // Інститут Кеннана в Україні. – Режим доступа : <http://www.kennan.kiev.ua/Analytics/140429Fisun.html>.
11. Шульга М. О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні / М. О. Шульга. – К. : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.
12. Як припинити «війну у головах» // Голос України. – № 243 (5993). – 17 грудня 2014. – С. 10.

Стаття посвящена дослідженню основних об'єктивних і суб'єктивних факторів, обумовивших формування і обострення

конфликтной ситуации на Востоке Украины. Среди объективных факторов этого конфликта выделены определенные процессы, которые существенно ослабляли единство и целостность социального организма Украины. Среди субъективных факторов формирования конфликта в Донбассе выделено роль интересов элиты региона, которая воспользовалась социокультурными особенностями населения Донбасса как рычагом влияния на государственную власть.

Ключевые слова: *социальный организм страны; территориально-политическая асимметрия общественных связей; национальные интересы; цивилизационный фактор развития региона; олигархический режим; субъект международной политики; объект международной политики; социальная база государства; сепаратистские настроения; цивилизационный конфликт.*

The objective factors that weakened the unity of the social organism of Ukraine were the background of the conflict in eastern Ukraine. Among them one should mention the historical and cultural heritage, based on civilizational characteristics of the region; the impact of globalization on international legal status of Ukraine characterized by the loss of its subjectivity and becoming an object of manipulation of the leading countries of the world; Ukraine ceased to express national and general public interests; neoliberal reforms led to the formation of the oligarchic regime in the country, while Ukrainian people turned into an "endangered nation"; socio-economic and socio-political changes in Ukraine show that society does not function as a whole any more but has broken into rivalling segments. Among the subjective factors that contributed to the formation of the conflict in Ukraine one should mention the following: all Ukrainian Presidents represented the group interests rather than national ones; the regional elite of Donbass sought to control other regions of the country, but due to Euromaidan they faced the threat of losing influence even in Donbass; armed separatists in Donbass are supported by some part of the region's population.

Key words: *social organism of the country; territorial and political asymmetry in public relations; civilizational factor of regional development; national interests; the subject of international politics; the object of international politics, oligarchic regime, the social base of the state, separatists, internal civilization conflict.*

REFERENCES

1. Bilorus O., Lukyanenko D. and other (2001), Globalization and Development Security, *KNEU*, Kyiv, 733 p. (ukr).
2. Zbitnyev Y. I., Senchenko M. I. (2003), White Paper Ukraine or Washington Consensus in action. The effects of economic reforms 1991-2001 years, *Кныгиня Olga*, Kyiv, 250 p. (ukr).

3. Konfliktu na Vostoke predshestvovala totalnaya gosudarstvennaya izmena – Nalyvaychenko, *Segodnya.UA*, 26 November 2014, available at: <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/konfliktu-na-vostoke-predshestvovala-totalnaya-gosudarstvennaya-izmena-nalivaychenko-572494.html>. (rus).
4. Krymskyy S. B., Pavlenko Y. V. (2007), *Civilization Human Development*, *Feniks*, Kyiv, 316 p. (ukr).
5. Lytvyn V. (2014), *Golos Ukrainy*, 4 December, № 234 (5984), pp. 4-5 (ukr).
6. Mykhalchenko M. (2007), *Political management*, № 3, pp. 3-17 (ukr).
7. Pavlovskyy M. A. (2001), *The strategy of social development: Ukraine and the world (economics, political science, sociology)*, *Tekhnika*, Kyiv, 312 p. (ukr).
8. Senchenko M.I. (2013), *Society destruction – strategic perspective "democratic reforms"*, *FOP Steblyak*, Kyiv, 320 p. (rus).
9. Geyets V. M. (ed.) (2009), *The socio-economic situation in Ukraine: implications for people and the state: national report*, *NVTs NBUV*, Kyiv, 687 p. (ukr).
10. Fisun O., Krysenko O. *The causes destabilization in the southern and eastern regions of Ukraine*, available at: <http://www.kennan.kiev.ua/Analytics/140429Fisun.html>. (rus).
11. Shulga M. O. (2011), *The drift to the side. Twenty years of social change in Ukraine*, «*Drukarnya «Biznespolihraf» Ltd*, Kyiv, 448 p. (ukr).
12. Yak prypynyty «viynu u holovakh» (2014), *Golos Ukrayiny*, № 243 (5993), 17 December, p. 10. (ukr).